

بررسی آلودگی به ویروس IHN در مزارع پرورش ماهی قزل‌آلای رنگین کمان (Oncorhynchus mykiss) در دو استان تهران و چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک آنتی‌بادی درخشان به روش غیر مستقیم

روزبه فلاحتی^۱ مهدی سلطانی^{*} سید جلیل ذریه زهرا^۲ فرهید همت زاده^۳

دریافت مقاله: ۹ اسفندماه ۱۳۸۲
پذیرش نهایی: ۵ اردیبهشت ماه ۱۳۸۴

Serological Diagnosis of Infectious Haematopoietic Necrosis Disease (IHN) in Rainbow Trout (*Oncorhynchus mykiss*) using Indirect Fluorescent Antibody Test

Fallahi, R.¹, Soltani, M.², Zorrehzahra, M.E.J.³, Hemmatzadeh, F.⁴

¹Unit of Aquatic Animal Health and Diseases, Razi Vaccine and Serum Research Institute, Karaj- Iran. ²Department of Aquatic Animal Health, Faculty of Veterinary Medicine, University of Tehran, Tehran- Iran. ³Department of Aquatic Animal Health and Diseases, Iranian Fisheries Research Institute, Tehran- Iran. ⁴Department of Microbiology, Faculty of Veterinary Medicine, University of Tehran, Tehran- Iran.

Objective: Serological diagnosis of infectious haematopoietic necrosis virus (IHNV) in tissues of kidney, spleen and liver of rainbow trout (*O. mykiss*) fry.

Design: Cross- sectional study.

Animals: Ninety nine samples consisting of smears from kidney, spleen and liver were obtained from rainbow trout.

Procedure: Kidney, spleen and liver from rainbow trout (*O. mykiss*) fry less than 3 g body weight obtained from some farmed rainbow trout of Tehran and Char mahal - va- Bakhtiari provinces. Indirect immunofluorescent antibody test (IFAT) was undertaken using both polyclonal and monoclonal antibodies to IHNV to identify the IHNV antigens in the tissue samples.

Results: Only eleven samples from the region of Char mahal - va - Bakhtiari were positive for IHNV using both monoclonal and polyclonal antibodies to IHNV.

Conclusion: Because of economic losses due to disease caused by IHNV in farmed rainbow trout , it is necessary to do a comprehensive screening test, virus isolation and evaluation of the pathogenicity of recovered virus.

J.Fac.Vet.Med. Univ. Tehran. 61,1:19-22,2006.

Keywords: IHNV, IFAT, rainbow trout.

Corresponding author's email:msoltani@ut.ac.ir

IHN در آلاسکا باعث همه گیری در ماهیان آزاد قرمز شد. در سال ۱۹۶۸ ویروس در زبان از طریق تخم‌های وارد شده از آلاسکا جدا گردید. در سال ۱۹۸۵ ویروس عامل IHN به شمال شرقی چین از طریق واردات تخم‌های آلوده از زبان وارد گردید. واردات تخم‌های آلوده قزل‌آلای رنگین کمان به ایتالیا باعث شد که اولین تشخیص بیماری در سال ۱۹۷۷ در ایتالیا داده شود(۱۷، ۱۸).

هدف: تشخیص آنتی‌زنگنهای ویروس IHN در نمونه‌های بافتی برخی از کارگاه‌های تکثیر و پرورش قزل‌آلای رنگین کمان ایران.

طرح: نمونه برداری به صورت تصادفی از موارد مشکوک به بیماری.

حیوانات: بچه ماهیان قزل‌آلای رنگین کمان پرورشی.

روش: تهیه گسترش از تعداد ۹۹ نمونه بافت‌های خون ساز (کلیه و طحال) و کبد بجه ماهیان زیر ۳ گرم از کارگاه‌های تکثیر و پرورش واقع در استانهای تهران و چهارمحال و بختیاری و ثابت نمودن گسترش هاتوسط استون سرد و سپس انجام آزمایش آنتی‌بادی درخشان به روش غیر مستقیم و مطالعه گسترش ها در زیر میکروسکوپ فلورسانس با بزرگنمایی ۴۰۰، ۲۰۰، ۱۰۰ و ۴۰۰۰^۱.

نتایج: از مجموع ۹۹ نمونه مورد مطالعه، تعداد ۱۱ نمونه مثبت تشخیص داده شد که متعلق به کارگاه‌های استان چهارمحال و بختیاری بودند.

نتیجه گیری: با عنایت به تشخیص آنتی‌زنگنهای ویروس IHN در برخی نمونه‌های مورد مطالعه و با توجه به خسارات اقتصادی قابل توجه این بیماری انجام برسیهای غربالگری و نیز انجام مطالعات دقیقتر مانند جداسازی و مطالعه پاتوز نیسیته و ویروس جدasherde امری بدیهی می‌باشد. مجله دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران، ۱۳۸۵، دوره ۶، شماره ۱، ۲۲-۱۹.

واژه‌های کلیدی: نکروز عفونی بافت‌های خون ساز، آنتی‌بادی درخشان، قزل‌آلای رنگین کمان.

عامل بیماری نکروز عفونی بافت‌های خون ساز (IHN)، نوعی رابو ویروس است که خسارات قابل توجهی در ماهیان آزاد اقیانوس آرام (همه گونه‌های *Oncorhynchus*، ماهی آزاد اطلس (*Salmo salar*) و قزل‌آلای رنگین (*Oncorhynchus mykiss*) (ایجاد می‌کند) (۱۲، ۱۴، ۱۷، ۱۸). بیماری که اولین بار در سال ۱۹۳۵ در ماهی آزاد قرمز (*O. nerka*) واژ سواحل غربی آمریکای شمالی گزارش گردید امروزه به تعدادی از کشورهای اروپایی و آسیایی سراابت و موجب تلفات قابل توجه در مزارع آزاد ماهیان می‌شود (۱۸، ۱۷، ۱۴، ۲).

در سال ۱۹۶۷ IHN در ماهیان آزاد قرمز در بریتیش کلمبیا و نیز برای اولین بار در قزل‌آلای رنگین کمان گزارش شد. چند سال بعد ویروس عامل

(۱) مؤسسه تحقیقات واکسن و سرم سازی رازی حصارک، کرج- ایران.

(۲) گروه بهداشت و بیماریهای آبزیان دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران، تهران- ایران.

(۳) مؤسسه تحقیقات شیلات ایران، تهران- ایران.

(۴) گروه میکروبیولوژی دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران ، تهران- ایران.

(*) نویسنده مسئول: msoltani@ut.ac.ir

نموده، گسترشها را در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد به مدت ۳۰ دقیقه قرار داده و سپس برای چهار مرتبه آنها را با محلول PBS-Tween (با اضافه نمودن Tween 80 به PBS به میزان ۰/۰۵ درصد تهیه می‌گردد). شستشو داده، سپس مقدار ۱۰۰ mL از آنتی بادی پلوكولونال ضد IHNV تهیه شده در خرگوش و یا آنتی بادی مونوکلونال ضد (Arhus, Denmark) IHNV رقیق شده (به نسبت ۱/۲۰ با PBS-Tween) اضافه گردید. آنگاه گسترشها را به مدت ۶۰ دقیقه در ۳۷ درجه سانتیگراد نگهداری و بعد از چهار مرتبه شستشو با محلول PBS-Tween، مقدار ۱۰۰ mL کونژوگه رقیق شده (به نسبت ۱/۲۰ با PBS) حاوی آنتی ایمونوگلوبولین ضد خرگوش (IgG) (یا آنتی (FITC, Dako, Denmark) به ایمونوگلوبولین ضد موش (IgG) خرگوشی) آنها اضافه گردید. بعد از ۶۰ دقیقه انکوباسیون در ۳۷ درجه سانتیگراد و چهار مرتبه شستشو با PBS-Tween و آبگیری از گسترشها با عمل موئته کردن با استفاده از بافر گلیسرول آلکالین دار (۰/۰۱۶ g Na₂CO₃, ۰/۰۷۷ g NaHCO₃) آب مقطر استریل ۱۰ mL (pH=۹, ۹, ۰ mL) انجام شد. مطالعه گسترش ها پس از قرار دادن لامل بر روی آنها با میکروسکوپ فلورسانس (Olympus B×50) و بزرگنمایی ۲۰۰×، ۱۰۰× و ۱۰× انجام شد. نتایج حاصله براساس توصیه LaPatra (1989) قرائت و ضمناً نمونه های کنترل منفی (بافت های ماهیان سالم) و مثبت گسترشها ای آماده ارسالی از مؤسسه تحقیقات شیلاتی روسیه، ARRIFF) به روش بیان شده در مورد آزمایش IFAT در نظر گرفته شد.

نتایج

نتایج مشاهدات بالینی: از نظر علائم بالینی بچه ماهیان بیمار یاد رحال مرگ که اکثر آدر کنار حوضچه ها بدون حرکت مشاهده می شدند دارای علائمی از قبیل بی حالی، تیرگی رنگ بدن، تورم شکم، اگزو فتالی و لاغری بودند. تلفات در برخی کارگاههای مورد نمونه برداری، قابل توجه و عمدۀ تلفات نیز در نوزادان زیر گرم بود.

نتایج سرولوژی (IFAT): از مجموع ۹۹ نمونه گسترشها ای اثر انگشتی از کلیه، طحال و کبد بچه ماهیان زیر ۳ گرم که از هر کدام دو گسترش برای جستجوی آنتی ژن ویروسی IHN با استفاده از آنتی بادیهای پلی کلونال و مونوکلونال تهیه و بعد از طی مراحل آماده سازی، زیر میکروسکوپ فلورسانس مورد بررسی قرار گرفتند ۱۱ مورد مثبت در گسترشها تهیه شده از کلیه (۸ مورد) و طحال (۳ مورد) بچه ماهیان ۲ کارگاه در استان چهارمحال و بختیاری مشاهده گردید. تمام موارد مثبت با هر دو نوع آنتی بادی پلی کلونال و مونوکلونال واکنش داده بودند (تصاویر ۱ و ۲). در سایر موارد نتایج حاصله منفی بود.

بحث

استفاده از روش ایمنوفلورسانس در تحقیقات ویروس شناسی ماهیان از سال ۱۹۷۲ متدائل گشته و بطور گسترهای جهت تشخیص و شناسایی

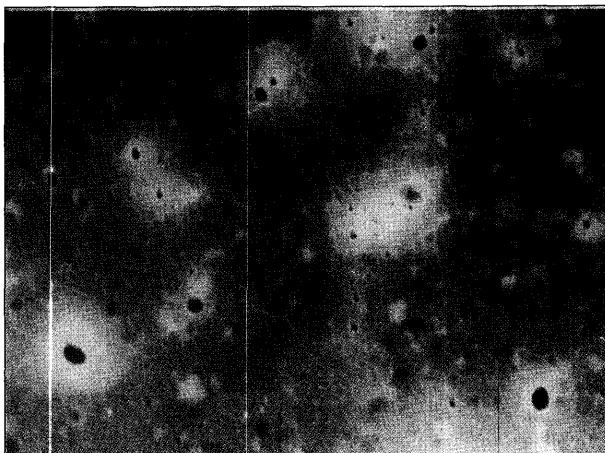
در کشورهای تایوان، کره، فرانسه، بلژیک و اسلوونی گزارشاتی مبنی بر جداسازی ویروس IHN طی سالهای ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۲ ارائه گردیده است. عامل بیماری IHN به هر دوره اش افقی و عمودی منتقل می‌گردد. بنابراین محدوده چغرافیایی این بیماری گسترهای بسیار محدود می‌باشد. مهاجرت ماهیان و انتقال تخم و ماهیان آلوده باعث گسترش بیماری می‌گردد. برای جلوگیری از انتقال بیماری تدبیر خاصی در کشورهای مختلف صورت می‌گیرد که از آن جمله صدور گواهی سلامت ماهیان برای صادرات و واردات، الزامی می‌باشد.

علاوه بر همه گیری بیماری، گاهی موارد شیوع انفرادی نیز در برخی مناطق از جمله ژاپن دیده می‌شود. اگرچه توجه به جنبه های اپیدمیولوژی بیماری از جمله سن ابتلاء، درجه حرارت آب، میزان تلفات و بعض اعلامی بالینی مانند تیرگی پوست و اگزو فتالی می‌تواند مارادره تشخیص بیماری یاری نماید اما تشخیص صحیح بیماری مستلزم کشت و جداسازی ویروس و یا پکارگیری روشهای سرولوژی و مولکولی حساس می‌باشد. از جمله روشهای سرولوژی توصیه شده توسط O.I.E (2000) استفاده از تکنیک آنتی بادی در خشان به روش غیر مستقیم است. بررسی وضعیت این بیماری در مزارع قزل آلا ای ایران نشان می‌دهد که برخی مولدین به نوعی ویروس مشابه عامل IHN آلوده هستند (۸). بعلاوه بررسی سرولوژی به روش الیزا نیز مؤید مثبت بودن تیتر سرمی برخی مولدین قزل آلاست (۸). همچنین قبل از این در مطالعه ای توسط اخلاقی در سال ۱۳۷۹ و با استفاده از روش الیزا به وجود آنتی ژن ویروسی IHN در برخی مزارع قزل آلا در دو استان کهگیلویه و بویراحمد و فارس بی برده شد. لذا با توجه به موارد جداسازی ویروس و تشخیص های سرولوژی (تیتر آنتی بادی بالا و تعیین آنتی ژن هادر بافت ها)، مطالعه مذکور به منظور بررسی میزان آلوگی برخی مزارع با تلفات بالا و مشکوک به بیماری IHN انجام گرفته است.

مواد و روش کار

نمونه برداری و آماده سازی نمونه ها: در فاصله زمانی مهرماه ۱۳۷۹ دی ۱۳۸۱ از تعداد ۹۹ نمونه شامل کلیه (۴۰ نمونه)، طحال (۳۵ نمونه) و کبد (۴۴ نمونه) بچه ماهیان زیر ۳ گرم که از کارگاه در استان تهران (۲۲ نمونه) و ۴ کارگاه در استان چهارمحال و بختیاری (۷۶ نمونه)، از هر نمونه دو گسترش بر روی لام شیشه ای تهیه گردید. گسترشها به روش اثر انگشتی (imprinting) تهیه و بعد از خشک شدن در معرض هوابویله استون سرد ثابت شده و بعد از ثبت کامل مشخصات و بسته بندی در ورقه های آلومینیمی در شرایط ۲۰ درجه سانتیگراد به آزمایشگاه منتقل و تازمان انجام آزمایش IFAT در فریزر ۲۰ درجه سانتیگراد نگهداری شدند.

آزمایش آنتی بادی در خشان به روش غیر مستقیم (IFAT): انجام این آزمایش با استفاده از آنتی بادیهای پلی کلونال و مونوکلونال ضد IHN و براساس روش بیان شده توسط O.I.E (۲۰۰۰) صورت گرفت. ابتدا مقدار ۱۰۰ mL از بافر بلوکه کننده (با اضافه نمودن آلبومین سرم گاوی به میزان ۱۰۰ ملی متری) به محلول PBS-Tween آماده می‌گردد. برای گسترش اضافه

تصویر ۲- واکنش منفی در IFAT (نمونه: کنترل، آنتی بادی مورد استفاده: پلی کلونال بر علیه IHNV، بزرگنمایی: ×۲۰۰).

روش سنجش پلاک برابر اما به زمان کمتری نیاز دارد و به همین دلیل امروزه بعنوان یکی از روش‌های تشخیصی حساس، سریع و نسبتاً ارزان توصیه شده توسط O.I.E می‌باشد (۹،۱۱). به هر حال با توجه به وارداتی بودن برخی مواد موردنیاز انجام آن فعلاً غران می‌باشد.

در این مطالعه که به اهداف ریدیابی آنتی ژنهای ویروسی IHN در برخی کارگاههای قزل آلای رنگین کمال مشکوک به بیماری بویژه در مراحل نوزادی و بالتفات قابل توجه صورت گرفته است، با بکارگیری این روش نشان داده شد که برخی کارگاههای پرورش قزل آلای کشور به ویروس عامل IHN آلوده هستند به طوری که از مجموع ۹۹ نمونه گسترش‌های اثر انگشتی از کلیه، طحال و کبدیچه ماهیان زیر ۳ گرم که از هر کدام دو گسترش برای جستجوی آنتی ژن ویروسی IHN با استفاده از آنتی بادیهای پلی کلونال و مونوکلونال تهییه و موردنبررسی قرار گرفتند ۱۱ مورد مثبت در گسترش‌های تهییه شده از کلیه (۸ مورد) و طحال (۳ مورد) بچه ماهیان ۲ کارگاه در استان چهارمحال و بختیاری مشاهده گردید. لذا استفاده از این روش بویژه با استفاده از آنتی بادی مونوکلونال و مشاهده موارد مثبت، ضرورت توجه جدی به بررسیها و مطالعات بیشتر برای اتخاذ تدبیر پیشگیری را و چندان می‌نماید. لذا با عنایت به نتایج مطالعات قبلی مبنی بر جداسازی نوعی رابدو ویروس شیه IHNV (فلاحی و همکاران در سال ۲۰۰۳) و نیز شناسایی آنتی ژنهای ویروس IHNV در این مطالعه و همچنین مطالعه انجام شده توسط اخلاقی در سال ۱۳۷۹ انجام بررسیهای غربالگری مراکز تکثیر کشور جهت بررسی عوامل ویروسی ضروری است. زیرا از دیدگاه اپیدمیولوژی، بیماری فوق به هر دو روش افقی و عمودی قابل انتقال بوده و لذا مولдин حامل می‌توانند خطر بالقوه و تهدید کننده‌ای باشند. از طرف دیگر در حال حاضر حمل و نقل تخم‌های چشم‌زده، لاروها و نوزادان این ماهی در بین مزارع کشور امری رایج و متداول است و می‌تواند موجب گسترش بیماری به سایر مزارع غیرآلوده شود. در خاتمه قابل ذکر است که بررسی علت و یا علل تلفات نوزادان قزل آلا (سندرم تلفات لاروهای قزل آلا) در مزارع ایران همانند سایر مناطق درگیر در

تصویر ۱- واکنش مثبت در IFAT (نمونه: کلیه بچه ماهیان زیر ۳ گرم از کارگاه ۱ در استان چهارمحال و بختیاری، آنتی بادی مورد استفاده: مونوکلونال بر علیه IHNV، بزرگنمایی: ×۴۰۰).

ویروس IHN و سایر عوامل ویروسی استفاده می‌شود. از آنجایی که تاکنون روش پیشگیری (واکسن تجاری کامل‌آموزه) و کنترلی (روشهای درمانی) برای بیماری IHN وجود ندارد، تشخیص سریع همه گیریهای IHN جهت کنترل و ریشه کنی از اهمیت بالایی برخوردار است (۵،۷،۹،۱۳،۱۷،۱۸).

در میان روش‌های تشخیصی برای IHN، استفاده از کشت سلول و مشاهده ضایعات سلولی به حداقل ۴۸-۷۲ ساعت پس از تلقیح نمونه نیاز دارد. البته تشخیص قطعی با انجام مطالعات میکروسکوپ الکترونی همراه با انجام یکی از آزمایش‌های سرمی با استفاده از آنتی بادیهای اختصاصی الزامی می‌باشد.

در میان روش‌های سرمی، آزمایش خنثی سازی سرم (Test Serum Neutralization) (به ۷-۱۰ روز زمان احتیاج دارد در حالی که با انجام آزمایش آنتی بادی درخشناد می‌توان در مدت زمان بسیار کوتاهی نسبت به تشخیص بیماری اقدام نمود. در روش غیرمستقیم آن، از آنتی بادی اولیه غیر نشاندار استفاده می‌گردد که با استفاده از فلورسین ایزو تیو سیانات (FITC) کونزوجه شده با یک آنتی بادی ثانویه تشخیص صورت می‌گیرد (۹،۱۷،۱۸).

Leong و همکاران در سال ۱۹۸۳ اولین گزارش مبنی بر تشخیص ویروس IHN را با آزمایش آنتی بادی درخشناد به روش غیرمستقیم ارائه و بیان می‌دارند که این روش سریع، اختصاصی و حساس می‌باشد (۱۴،۱۸).

LaPatra و همکاران در سال ۱۹۸۹ با استفاده از این روش نشان دادند که تمام سویه‌های ویروس عامل IHN که از ازنقطه نظر الکتروفورزی با یکدیگر اختلافاتی داشتند با استفاده از این روش و بکارگیری هر دو نوع آنتی بادی پلی کلونال و مونوکلونال قابل تشخیص است. سویه‌های ویروسی مورد مطالعه آنها از مراحل مختلف سنی آزاد ماهیان مناطق مختلف جغرافیایی دنیا بdest آمده بود. بنابراین با استفاده از این روش می‌توان نسبت به شناسایی آنتی ژنهای ویروس عامل IHN در گسترش‌های بدست آمده از بافت‌ها، کشت سلولی، ترشحات تناسلی و گسترش‌های خونی در نوزادان و حاملین به ظاهر سالم اقدام نمود (۹). از نقطه نظر میزان حساسیت بدست آمده از بافت

References

۱. اخلاقی، م. (۱۳۷۹): مطالعه اینمولوژیکی بیماریهای ویروسی مشکوک به نکروز عفونی بافت‌های خون ساز و لوزالمعده‌ای قزل آلا. مجله تحقیقات دامپزشکی ایران، دانشگاه شیراز، دوره ۱، شماره ۲، صفحه: ۸۵-۹۵.
۲. سلطانی، م. (۱۳۸۰): بیماریهای آزادمایهیان، انتشارات دانشگاه تهران.
۳. سلطانی، م.، رستمی، م. (۱۳۷۶): عفونت ناشی از ارگانیسم‌های شبیه سایتوفاگ/فلکسی باکتردر مزارع پرورش قزل آلای رنگین کمان، مجله دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران، دوره ۵۲، شماره ۳، صفحه: ۱۳-۲۲.
۴. سلطانی، م.، رستمی، م.، ابراهیم زاده موسوی، ح.، میرزگر، س. س.، فلاحی، بر. (۱۳۸۰): مطالعه سندروم تلفات بچه ماهیان قزل آلای رنگین کمان در استانهای تهران و لرستان. پژوهش و سازندگی، شماره ۵۳، صفحه: ۲-۵.
5. Arnzen, J.M., Ristow S. S., Hesson, C.P. and Lientz, J. (1991): Rapid fluorescent antibody tests for infectious hematopoietic necrosis virus (IHNV) utilizing monoclonal antibodies to the nucleoprotein and glycoprotein. *J. Aqua. Anim. Health.* 3: 109-113.
6. Chou, H. Y., Fukuda, H. and Sano, T. (1993): Application of a monoclonal antibody against viral nucleoprotein to an aetiological study of infectious haematopoietic necrosis. *Fish Dis.* 16:149-153.
7. Danton, M., Ristow, S.S., Hattenberger-Baudouy, A.M. and De-Kinkelin, P. (1994): Typing of French isolates of infectious haematopoietic necrosis virus (IHNV) with monoclonal antibodies using indirect immunofluorescence. *Dis. Aqua. Org.* 18: 223-226.
8. Fallahi, R., Soltani, M., Kargar, R. , Zorriehzahra, M.E.J., Shchelkunov, I. , Hemmatzadeh, F. and Nouri, A. (2003): Isolation and identification of the infectious haematopoietic necrosis virus (IHNV) - like agent from farmed rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) in Iran. *Archives of Razi Institute.* 56 : 37-45.
9. Lapatra, S.E., Roberti, K.A., Rohovec, J.S. and Fryer, J.L. (1989): Fluorescent antibody tests for the rapid diagnosis of infectious hematopoietic necrosis, *J. of Aqua. Anim. Health.* 1: 29-36.
10. Noga, E.J. (2000): Fish disease-diagnosis and treatment. Iowa State University Press.
11. O.I.E (2000): Diagnostic Manual for Aquatic Animal Diseases.
12. Plumb, T.A. (1999): Trout and Salmon Viruses. In: Health Maintenance and Principal Microbial Diseases of Cultured Fishes. Iowa State University Press, PP: 103-110.
- 13- Ristow, S.S. and Arnzen, J.M. (1991): Monoclonal

دنیا نیازمند مطالعات همه جانبی با علل عفونی مانند عوامل باکتریایی و ویروسی و غیر عفونی مانند عوامل محیطی، تغذیه‌ای و زنگیکی می‌باشد.

تشکر و قدردانی

این تحقیق با حمایت‌های مالی معاونت پژوهشی دانشگاه تهران مؤسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی و مؤسسه تحقیقات شیلات ایران انجام گرفته است که بدین وسیله از مسئولین محترم تشکر و قدردانی می‌گردد.

antibodies to the glycoprotein and nucleoprotein of infectious hematopoietic necrosis virus (IHNV) reveal differences among isolates of the virus by fluorescence, neutralization and electrophoresis. *Dis. Aqua. Org.* 11: 105-115.

14. Roberts, R.J. (2001): Fish Pathology. Third edition. W.B. Saunders.
15. Soltani, M., Tarahomi, M. (2002): Pathogenicity of *Yersinia ruckeri*-like isolates recovered from farmed rainbow trout in Tehran province. In: second convention of Iranian veterinary clinicians, Book of Abstracts, P. 37.
16. Winton, J.R., Arakawa, C.K., Lannan, C.N. and fryer, J.L. (1988): Neutralizing monoclonal antibodies recognize antigenic variants among isolates of infectious hematopoietic necrosis virus. *Dis. Aqua. Org.* 4: 199-204.
17. Wolf, K. (1988): Fish Viruses and Fish Viral Diseases. Cornell University Press.
18. Woo, P.T.K., Bruno D.W. (1999): Fish Diseases and Disorders Vol3. Viral, Barterial and Fungal Infections, CABI Publishing.